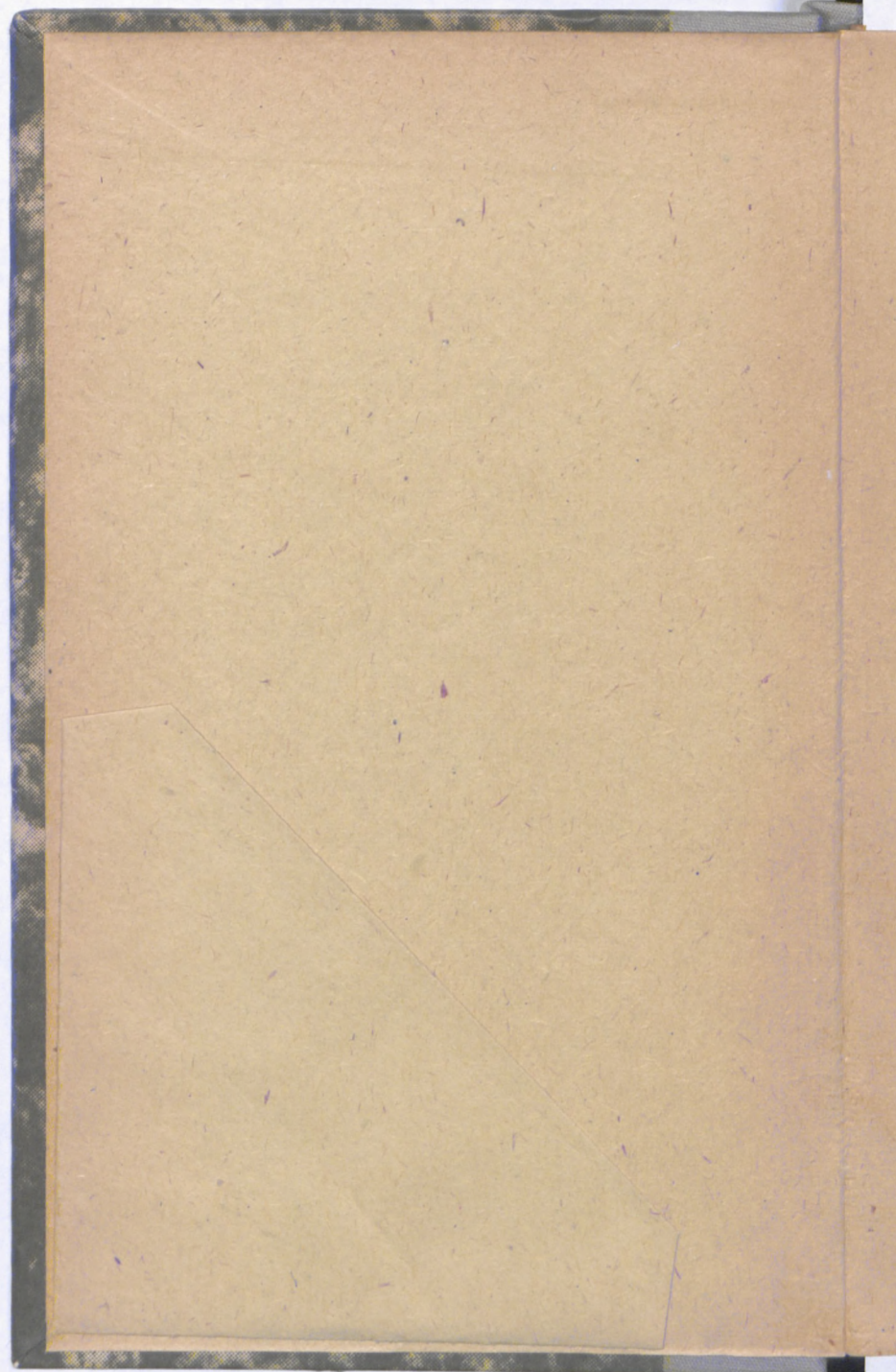


Berecz
Bodrogközi
Rigólatka kálás

014

7

53







BODROGKÖZI

BORSOD
MISKOLCI
MUZEUM

RIGÓLÁTTA KALÁCS.



AMERIKAI ÉS EGYÉBB KRÓNYIKÁK.

*Legörzés a Rigóláttából
kedves példát Borsodmiskolc Kézírt*

IRTA: a Borsodmiskolci Múzeum
tanácsán

id. BERCZ KÁROLY.

5. 10. 1901



SZERZŐ TULAJDONA.



S.-A.-ÚJHELY.

A „ZEMPLÉN” KÖNYVNYOMTATÓ INTÉZETÉBŐL

1901

VW

BL 5814 353

17/2

Helyismeret

REV 1972

81(439 134) - 821

1984 JUL 21

talj

BORSOD
MISKOLCI
MUSEUM

1998 -04-3

37789

II. RAKÓCSI FERENC
KÖNYVTÁR
MISKOLC

Méltóságos

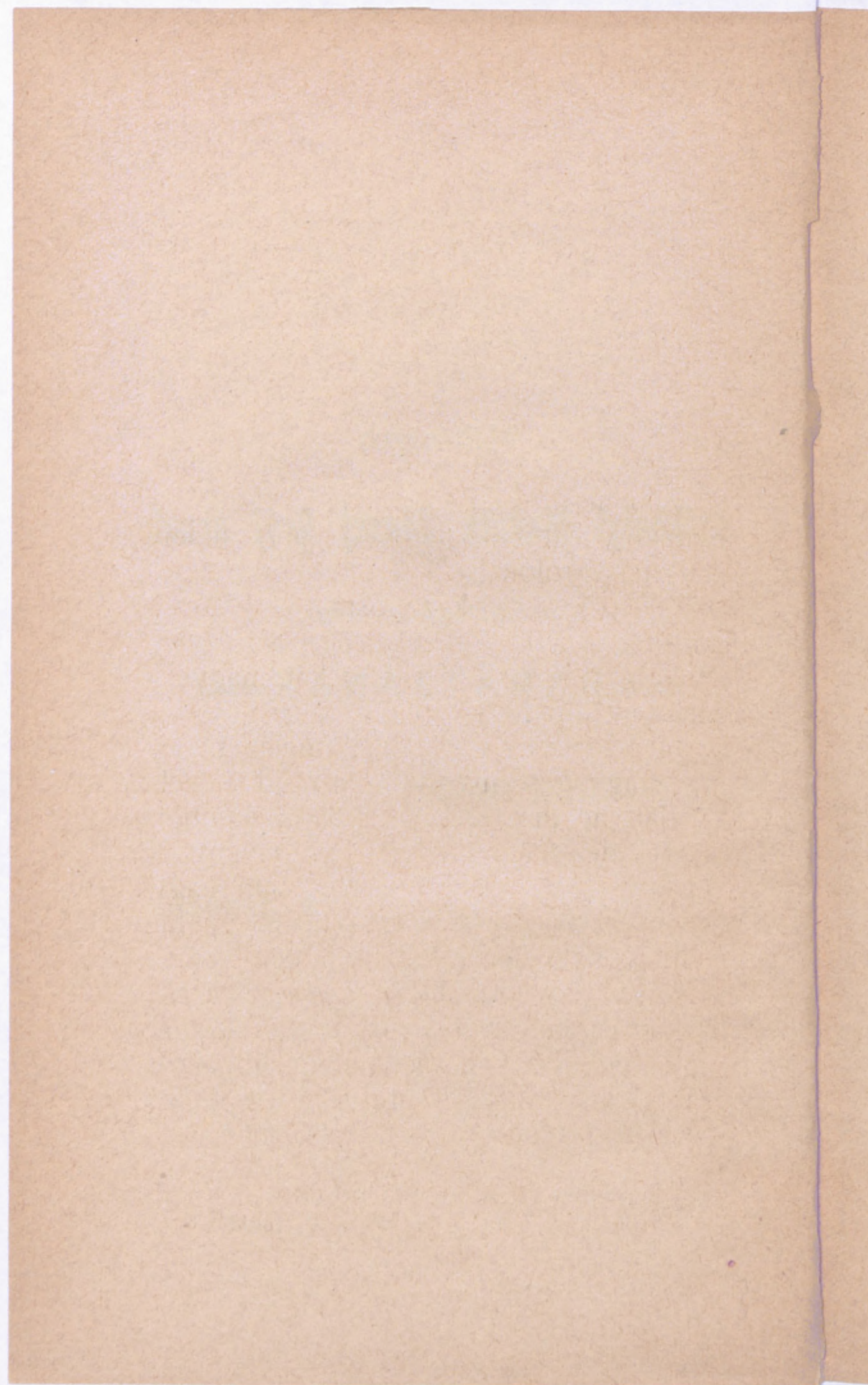
székhelyi Mailáth József Gróf úrnak

a bodrogközi nép

== BARÁTJÁNAK ==

mély tisztelettel ajánlja:

A SZERZŐ.



A Bodrogeköröl.

(Elöljáró beszéd.)

Szép Rigóországról ki ne hallott volna?
Ékes voltát zengi Baranya és Tolna!
Mivelhogy e földnek s népnek párja nincsen,
Tapasztalás rólok nem kapható kincsen.
Gyökeredzik bennök az ősmagyar humor,
Hamisítás nélkül, miként *Móger s Hunor*¹
Lelkét hagyá reánk. Jövel tehát magyar,
Lelked izelíteni ha jó nektárt akar:
Kaphatsz itt eleget, hideget, meleget,
Édest vagy keserüt, mit gyomrod bevehet.
Tudatlan ne maradj hát felölünk, jámbor!
Tarts e vidék felé; vagyon itt szép lyány, bor,
Öregségre jutni mi bennünket nem hagy;
Élvezvén földi jót: nem árt sem hő sem fagy.
Szerteszét dalolják; „Perbenyik nem város...
Bájos egy nóta ez: „Helmecczel határos...
Sok szál legény jár itt gyócs ingbe’, gatyába’
Szép lány szép kendője van a lajbijába’;
S piros-barna lánykák arca milyen vonzó,
Angyal kis fejökre illik a *kotyoszló*.²

¹ Móger, Hunor: a magyar nép őse.

² Kotyoszló: bodrogekői tájszó = főkötő.

Nálunk a haldokló beteg is mosolyog,
 Meg-megesik itten sok figura dolog,
 Mint mikor k i ember két kis *boglyot*³
 Ibrányi nagyerdőn fa-oduban fogott,
*Ühelyi*⁴ piacra árulni azt vitte
 (*Rigófiuk* azok, az öreg úgy hitte)
 Mit árul, hogy adja? ott egy úr kérdezi,
 Nagyra van az öreg, veti a szót neki:
 „No! hogy mit árulok? *rigót*, tán nem láti?
 Jobb vón ha megvenné, mint a száját táti!“
 Már hogy vón' ez *rigó*, *bagoly* ez, barátom,
 Nem fog ez fütyölni soha e világon!
 Elrestellé magát az öreg s kotródott
 De nem felejté el az ur ezt a dólgot,
 Piaczi kalandját szerteszét beszélte,
 K inak így lőn *bagolynév* a része.

*

És egész Bodrogeköz becsületes népe
 Emberöltök óta hallgat *rigó* névre;
Egyszáz s negyvenezren azok volnánk itt mi,
Kiket fütyölésre nem lehet tanítani:
 Közhit lett a tájon . . . Ez még baj nem vóna,
 — Házról sem bukna le ájertül kabóna, —
 De belőlem a dal erővel is kitör,
 Magamban ha tartom, szörnyüképen gyötör,
 Mivelhogy én *félvér*, *ótott rigó* gyerek
 Vagyok s Rigóország termette kenyeret
 Eszem már régóta. Honnan jövék? ne várdd

³ *Bogoly*: tájkiejtés = bagoly.

Ühely: tájkiejtés = Sátoralja-Ujhely.

Rá a feleletet... nem vagyok velszi bárd.
 Olvasó! ha művem elő-elővészed,
 Házi békességben leszen osztályrészed,
 Szokás ellenére az asszony is nevet,
 Vidám arculatod csókot kap eleget.
 Esetleg ha nőtlen, özvegy, vagy agglegény
 Volnál akkoron is majd felsegítlek én:
 Rigóvicces könyvem, ha néha olvasod
 Hüllő-izmaidban újra pezsdülni fog
 S égi szerelemtől fellángol a véred;
 Jön a farsang: nászod, meglásd hogy eléred.
 Ki pediglen vágyik ki Amerikába,
 Versemtül gyökeret ver itthon a lába,
 Bár nem mondom, akad itt-ott valami Pál,
 Ki e mondásomért holnap majd lepipál,
 Ily kadenciát mond szörnyü haragjába':
 „Rosz verstül szalad a nép az Uj-Világba.“
 Igaz hogy én arra most keveset adok,
 „Maradj itthon komé! — amellet maradok;
 Lerajzolom itten, hogy túl a tengeren,
 Mennyi sok gyötrelem, kín szenvedés terem,
 Milyen átok-fészek az az Amerika,
 Mely annyi sok magyart már elnyomorita,
 S ha elvéte itt-ott némelyiknek használ,
 Ám, jár koldusabbul száz meg ezer, annál.
 Öreg nevelőtök esdve szól hozzátok:
 Ősünk szent örökét árván ne hagynátok,
 Azért elöttetek itt egynéhány tanács:
 Vájlék véretekké „Rigólátta Kalács.“



A kivándorlókhoz!

Egy ezredév lezúga már,
S nem birt velünk török, tatár;
Ha vész nem jó: új fénybe von
Új évezred te ősi Hon!

Egész világ nem birt velünk,
Im! most vérünk kel ellenünk
Nem áll ugyan velünk szembe,
De — vándorol — idegenbe.

Megállj, magyar! Ősök sirja
Maradékot visszasirja!
Hazád eseng: maradj itten,
Csak úgy áld meg az Uristen!



Mi az igaz Amerikáról?

Nevedre és dicsőséges multadra büszkén visszatekintő magyar nép! Lásd a veszélyt, mely a huszadik század küszöbén vesztetre tör. — Ezer éve, hogy egy maroknyi nép, egyenkint „félistenek“, Azsia földjéről berobog, hogy Attila hun király örökét átvegye. Népek árja, mint a tenger, zúdul velök szembe. A Zomtor (Szomotor) és környékén található ős magyar sirok tesznek tanuságot róla, hogy a Bodroglak rónasága volt az a rettenetes vérmező, hol Árpád vezérlette ősapáink, Zalán bolgár fejedelmet szövetségeseivel tönkre verték, de számos honszerző hagyta ott a szent uj örökért drága életét!

És ma, ezer év mulva, csalóka ábránd, csillogó lidérczfény után futva, hagyják el e véren szerzett örököt, ezt az áldott anyát, az édes Magyar Hazát! Mennek, s a legtöbbben el — s ott vesznek a nyomorult idegenben, Amerikában. Ti, hadverő, honszerző Árpád, Apostoli Király

Szent István, törökverő Hunyadi, igazságos Mátyás szellemei! Szálljatok le az égből, a Hazát hűtlenül elhagyni akaró utódok házaiba, vigyetek oda a honsze-relem égi szikrájából, s gyujtsatok ott a házi oltáron örökké égő Veszta-tüzet! Világosítsátok fel elméjüket, és buzdítsátok őket, hogy: szorgalom, kitartás, jó-zanság, főképp Istenfélelme útján kincses Kanaánra talál itt minden egyes honfi e Hazában.

*

Egy könyvet olvastam Amerikáról; ¹ ennek nyomán megtudjuk, hogy: „nem mind arany, ami fénylik“.

I.

Kivándorlók megérkezése Amerikába. Az ügynökök és hatóságok keze.

A ki a tenger tulsó partján az innét oda utazók érkezését megfigyeli, az lát-hatja, mint lökdösik egymást a kikötőben a kiszállásnál százával az uj hazát keresők a fahangáron, a nyomorultnál nyomorul-tabb alakok. A nyelvek bábeli zürzava-rában a nyomoruságnak és elszántságnak hosszú sora bontakozik ott napról-napra

¹ Hegedüs Loránt. „A Magyarok Kivándorlása Ame-rikába.“ Bpest, Frankiin-Társulat. 1899.

ki; itt látni, amint a hatalmas *Unió*, (Észak-Amerikai Egyesült Államok) eleje áll a tömegnek, és mint egy tapasztalt sertés-, vagy marhakupec, egyenkint bírálgatja, mérlegeli, kiket fogadjon el a maga hasznára és kiket dobjon vissza a vén Európának, s ebben Magyarországnak, — mint hasznavehetetlen, kenyérfogyasztó, — másnak terhére élő lim-lomot?

Kezdődik a nagy mustrálás azzal, hogy az orvos elsétáltatja maga előtt a jövevényeket, aztán egy tudós, vén kuruzsló asszony a „gyanus fehérszemélyeket.“ Így kerülnek az örültek, hülyék és tisztátlan betegek rögtön a kórházba s onnét nagy része vissza Európába. Így került vissza Ignát n.-lukai lakos 1900. év őszén, kitől pénzét is ellopták; bánatában itthon el is halt. Akinél legalább 30 dollár (150 kor.) nincs azt is visszaküldik haza. — De sokan járnak így, mert Oderbergben és Hamburgban a csaló ügynökök rendszeren ellopják tőlük a pénzt.

Ami pedig a legelszomorítóbb: azonnal arra noszájgatják az embert, hogy régi hazája iránt a hűséget tagadja meg! — Rögtön egy dollár (5 korona) adót vesznek tőle, pedig még jóformán lélekzetet se vett.

15000 bevándorló magyar a közelmúlt 1 év alatt egy millió korona készpénzt

vitt Magyarországból magával Amerikába ;
hát az a munkaerő, mely velök elveszett :
mi értéket képvisel ?

II.

**Kivándorlók szétszóródása. Konzulaink. Nagyobb ma-
gyar telepek, New-York, Chikágó, Trenton, Cleveland
és Pittsburgban.**

Az amerikai „padrone“ rendszer az,
mely embereinket, mint a barmot, hasz-
nálja ki ; valóságos emberkereskedés ez.
A „padrone“ „bankár“ ügynökeivel ná-
lunk összehajszolja az emberanyagot ; elő-
legül e szánandó teremtések „hajójegyet“
kapnak s e perctől a bankár rabszolgái let-
tek ; amint Amerikába érkeznek : az ügy-
nökök rájuk teszik kezeiket s mint a ten-
geri polypok szivják ki utolsó életnedvö-
ket. Saját bódéjokba terelik, azért a ronda
helyért uzsorát vesznek ; ételmet csak tő-
lök szabad venni, (Jancsi bankók is jár-
ják) s karmaik közül többé ugyan ki nem
eresztik.

Azt olvasom továbbá, hogy nyomo-
rult kivándorlóink érdekei védelmére kevés
konzulátusunk van az óriási terjedelmű
Egyesült Államok területén. Ez az oka
annak is, hogy az ott szerzett pénz egy-
része csaló ágensek (ügynökök) kezébe
kerül s fele vagy harmada érkezik haza,

hol ellenőrzés hián nagyrésze ennek is a korcsmába kerül.

Nagyobb magyar telepek vannak New-York városban és környékén; legnagyobb központ Nyugat- és Keleti Pensylvánia tartományban-, Pittsburg-Allegheny és a magyarok öldökléséről híres Hazleton és Clevelandban, hol már egyházak, egyesületek vannak; szintén Trentonban. Aki *magyar munkás* és ide jut, már nem hagyják végkép elpusztulni. Idegen írók mondják, hogy itt helylyel-közzel roppant piszokban élnek a magyarországi munkások, a lusta lengyel és szurtos műszka között emlegetik a „wretched Hunt“-okat, a („nyomorult hún“-okat,) akik mi volnánk, akikről Fox dr. azt írja, hogy; „nem lehet mondani, hogy úgy élnek mtnt az állatok, mert ezzel az állatok megsértődénének.“

Ez igazságtalan ugyan, de ki képes meggyőzni az Egyesült Államok sok millió népét az ellenkezőről? Ők „Hungarian“ *magyarnak* néznek minden népet, mely tisztaság nélkül lakozik a földön. Az amerikai polgárok e véleménye elébb-utóbb oda visz, hogy a magyart úgy kitiltják onnét, mint a ronda khinait, s erre nézve már ott mozgalom is van.

Minden honfiunak szent kötelessége legyen, hogy aki már kiment, az édes

magyar haza szent kötelékében maradjon
meg; aki pedig egyet-egyed, a Hazára és
egyénre oly káros kivándorlási szándéktól
eltérít: az nagy dolgot művelt, méltót a
Haza hálájára!



Igaz krónyika.

„Mig a világ világ lesz,
Mindig rosszabb-rosszabb lesz“

szól a koldusének. De hogy miért? elmondom én, amit Bata Jóskárul tudok.

No! iszen megjárta a szegény! Árván maradt el apja-annyátul. Még ebbe nem hótt vón bele, mert hisz ilyen sok mással is megesik; mán nagykorában érte utól a balsorsa. Mert hogy megházasodott, nem vett szegény jányt; szép göndör, fekete bajuszába volt szerelmes a Módos Julcsa.

Házaseletöket megáldotta az Ég egy szép kls gyermekkel; vagyonuk is gyarapodott. Tinó-binókkal volt tele az ól, s a kamrában buza s minden jó bőven.

Egyszer az asszony azt álmodta, hogy az ura *gereblyével tolt a pénzt*; abbul vettek szép selyem viganót, rámás csizmát.

Ettül az éjszakátul nem tudott nyugodni. Addig addig noszájgatta az urát, hogy annak a nagy noszájgatástul se étele

se itala nem vót. Eladták hát minden ingó-bingó vagyunkájukat, hogy a kincs-szomj ördögét jól tarthassák. Az ember elindult a nagy bizonytalanságba!

Amint a magyar határon, vagyis grányczon kiért, Burkusországban (akit Nagy németországban is mondanak) keresztülment Bréma városába: egy Missler nevű német a felepénzét elcsalta ott. Két hétig sígatta ott abba a német városba ez az *ágens*, ez a csaló. Annyira kiélte, hogy még haza is kellett telegráfozni pénzért.

Valahára sikerült neki elszökni a némettől; felült a hajóra, átment az Átlánfi tengeren, kikötött New-York városába. Mig a pénzébül tartott, csak megélt, azután elkezdett lótni futni a munka után.

Mivel a nép most mán Amerikában több, mint csillag az égen, hát nem is lehet hetekig hónapokig munkát kapni. Barangolása közben elütötte a vonat; pozdorjává tette. Egy magyar ember kosárba rakta. A bajusza, a göndör, csak az maradt épen. *Eltemették.*

De Bata Józsvival volt egy falubeli czimbórája is: Szuti Jóska. Ezt is elütötte a vonat. Az orrát, arcát tette tönkre, hónapokig feküdt az ispotálynak nevezett kórházban, négyszer operálták (vágták ki a sebét) és most elcsufitva koldul tul a tengeren, mint nyomorék.

Bata Jóska felesége pedig, kis gyermekével, itthon elbolyongott; ma sem tudják hová lett?

Szegény Jóska! Te hittél a csalóka ígéreteknak, áldozatává lettél az asszonyi hiuságnak! Boldog lehettél volna, ha Magyar honban maradsz. Most pihensz jeltelen sírban, messze idegenben!



2

37789

A módi.

Nem divatos már a gatya,
 Annyok váltig mondogatja:
 „Végy nadrágot „gubánkát“¹,
 Gubánkát,
 Oszt' a tengert ugord át“!

Próbáljuk az úri mòdit
 Amérika ugy elbódít
 Hozd hát azt a gubánkát,
 Gubánkát,
 A tengert hadd ugrom át.

Arckép jön Amérikábul,
 Egész falu ámul-bámul;
 „De derék lett a János,
 A János,
 Jaj! de úri lett mán most“!

Hej! de az a Lappancs Pista,
 Klevelandbul hogy jött vissza,

¹ Gubánka = úri felöltő Tájszó, az Amerikába induló bodrogekői ilyen veszt magára.

Mit beszélget, mit susog,
Mit susog?
Furcsaságos egy dolog!

Mi szép ruha van Jánoson . . .
— Nem bírja azt örök jusson, —
Költsön adták reája,
Reája,
Mig a gép lepingálja.

Úrhatnámság, új nyavalya
Lett a világ módis baja;
Nem ér ez egy kanál sót,
Kanál sót:
„Vakúlj magyar, ne láss tót“!



Amerikai levelek.

I.

Kelt ezen levelem Csikkágobul.

Kedves egy feleségem!

Indítom levelem sebes szél móggyára
Csikkágó városbul Jánvár falujába.
Midőn leveletem asztalomra vetem,
Reszkető kezemmel pennámat felveszem,
Indúj meg én penám egy levelet írni
Otthun maradtakot szépen megtisztelni.

Mer kedves kis gyermekeim tik ne-
veletlenek otthun, ha eszembe juttok, hát
a szív csavarodik bennem és egy félfertá-
jáig se tudok írni mer nem látok a
könyütül.

Mán 3 hete bolyongtam kenyér nél-
kül, mert hogy annyi a munkakereső em-
ber mint a tengernek vizei és az égnek csil-
lagai hát nem lehet munkába kapni. De most
mán van helyem egy vasgyárba. Hanem
borzasztó munkát ami kell itt napi 10
munkaóra alatt! Otthon felé se merne az

ilyennek menni az ember. Olyan vasakat kell emelni, mint egy vendég ódalrúd, egy ingbe csak egy napig járhat az ember, mert csupa víz az izzadságtól és éjjel úgy dolgoznak mint nappal. — itt nincs ünnepe, elfelejtkeztek az Istenről, — ez nem Amerika de Nyomorika, embergyilkos, itt épugy bánnak az emberrel, mint az ökörral osztán a nép itt, hogy a nyakán a nagy vasteher csinálta sebet megelőzze, hát mán előre mikor a munkát kezdi felragasztja nyakára a bürre az ánglius flastromot, mer ritka, hogy nem vóna seb az emberen, bizony a falustromon át is csak kilyukadt az én büröm, ugy fáj maj meghalok most mán más helyre akarok állani, de a se a legjobb lesz, mer a Gerő koma mondi, hogy ott borzasztó sok ruha szakad el, kivált a bokancs, s nem tart el a legjobb sem 2 hétig, meg a nadrág, bür surcot hordanak it, a sódarán még is lerági a szúrós vas, mer szúrósab, mint nálunk otthun a torna reszelő, a terenyére meg olyan bür használnak mint odahaza a legerőseb talpbür . . .

Minek hijol engem haza feleségem, hát minek mondtad gyűjek ki, hát csak azér gyűttem ki, hogy meg tugyam *milyen csunya* betyár terméketlen vidéke van Amerikának, — ha kikeresem a kigyüvetel árát, akkor haza megyek.

Most mán ajállak istennek bérmentve
 Isten áldja meg az magyar hazát
 Szerető férjed

Kazup Esvány.

Gud báj.

II.

Kelt ezen levelem Kóal Bufba 1900.

XII/10. (a majnábul-báuya)

Agyon isten nektek jó egészséget nekem is mint mán Bugát péternek. No hisz csak elepte a hajón az a csunya féreg a fejemöt meg a fejérebjik fajta a korcomat, 4 hete hogy kódorgok étlen szomjan munka nélkül, de még is mán bizztatva vagyok a Sánta Miska komámtul a ki régen kigyüt aszt mondi türhető helyre akadok körülte, de tiltot hogy valahogy Messzikóba ne menynyek, vagy a hova az Ejrópábul kiszökött gyilkosok, rablók, kassza felverő urak szöktek, meg a ki a német lutriáját fél miliomig megcsalta, mer ezek a rablók elviszi az embert idegeny vadonyba, azt kifosztja, agyon dógoztati, élve alig ereszti el a szegény magyart. Legtöbet Udinébe csalnak, Ausztrijai kikötőbe, oszt onnét dél Amerikába Brazilia, Nikaraguáj, Uruguáj és az isten tudi még micsoda áj-váj országba csalik, ott pusztítik el mer ott kevés a magyar hát nincs

ki pártolná űköt, hát ezt még az otthun valóknak is mongyák el, hogy akit mán az isten elméjébe meghiányosított aval, hogy elhagyja az édes magyar hazát, hát az utlevellel Bréma, Hamburk német kikötőbe gyühet, de az ott való hajón csak aval, aki Nyev-Jorkba indul Filadelfia és Vasintonba.

No akadtam mán egy burdos (koszt és szálláshely) aszonyhoz a ki a féregtül kitisztított, a majnába a föld alatt kaptam munkát, nem jó színbe vagyunk (szénbányában dolgozik) anyira mennyünk a föld alá, hogy félmérföld, de ebbe néha leszakad a föld, a multkor is 3 ember meghót, — mikor kigyüjünk este a majnábul, hát nem esmernének kentek ránk, mer ha egy láptót (lajtorja) venék a válamra, meg egy seprüt a hónom alá, oszt végig menék a falunkon, azt kijabálná a cseléd (bodrogközi elnevezése a gyerekeknek) hova megyen sánta Kovelik (a bodrogköz ismert vándor kéményseprője.) Mos halom, hogy egy magyar mnnkást setét este leszurt egy talijány. it nem becses az ember élete anyi mint egy kutyájé . . . Tisztelöm a komákat.

Isten maragyék jó egésséggel — Veled is testvér.

Gud báj.



Amerikás menyecskék.

Láttam egy kivándorolni készülő férfi családi jelenetét. A felesége még csak nem is könyezett, de az öt éves kis fia a földön hömpörögve sirt, jajgatott, hogy ne menjen az apja. Hiába! A férfi könyezett, maradt volna, de az asszony, a lelketlen hajtotta . . . ment, ment, mert ugy sem lett volna nyugta otthon.

Igen sokszor az asszonyok hajszolják a szegény férfit a bizonytalan idegenbe.

Mostanában már, ha olyan asszonyról van szó, akinek Amerikában az ura: azt országszerte „Amerikás asszony“ néven ismerik. Ezekről — tisztelet becsület a kivételeknek — a világ nem a legjobbat mondja.

Ezek nagyrésze azért tuszkolja ki az urát, mert nem szereti. Csapatostul járnak ezek a szalmaözvegyek a heti vásárookra; hurkával, kolbászszal rakják meg a kötőjüket és ugy csalogatják be a legényeket a korcsmába édes pálinkára. Mennél több

pénzt küld haza Amerikából a bolond ember: annál nagyobb itthon a dinomdánom. Épen azért, kedves földim! ha az asszony azt mondja néked: „eredj már hékám! te is egy kis pénzt csinálni — Amerikába:“ hát tudd meg, hányat ütött az óra! Már akkor az asszonyban meghibádzott az erkölcs! lelkében ott ül a sátán!

Azért barátom ismétlem, ha küld Amerikába: állj a sarkadra és ne engedj, mert ha lágy gazda tanálsz lenni s hajlasz szavára, ezt danolja utánad a jó mákvirág:

„Hej! az uram, hej! az uram
Elment Amerikába,
Csak sohase, csak sohase
Hozná haza a lába
Bár sok-sok pénzt küldene:
Bánná üt a — fene.

Víg életem csak azóta
Vagyon immár énnekem;
Császárkörtés pálinka áll
Lenn a ládafeneken . . .
Komámasszony, ha eljő:
Iszunk, mint kefekötő.

Nyergelgetem a küszöböt,
De minek is dolgoznom;
Utalványon a potyapénzt

Levélhordó hozza mán . . .
 Víganó kell, pántlika,
 Menyecskére illik a'!

Amerikás öreg csacsi
 Sötét bányá fenekén,
 Rontja magát; amit keres,
 Abbul dáma leszek én
 Mig a számár odajár,
 Mért ne lennék csapodár?! . . .

Mint a páva, felcifrázva,
 Riszálgatom magamat,
 Pletykálgatok össze-vissza
 Uton és malom alatt . . .“

*

Mind így tesz a sok gonosz,
 Uticifra: házi rosz.



Idegenben elhalt magyar.

Büdal.

Szomorufüzfa levele
Őszi szél¹tül hull lefele,
Beboritja hideg sirom,
Nincs, a ki felette sírjon;
Süvítő szél hangját hallom,
Ez: sírdalom.

Óh! ez a föld igen hideg,
Kihűlt szívem repeszi meg;
Bár egy porszem hant lehetne
Magyar földről a szívemre:
Fölenyhitné hő szerelme . . .
Beh! jó lenne.



Var-János-tó.

(Néprege.)

Szép Bodroghözön, hol a „rigók“ fütyülnek
 Bűvös-bájos nótát az emberi fülnek,
 S hol a látóhatár kékellő ködében,
 Félkörben tűnik fel a „Hegyalja“ nékem —
 Száll csapongva lelkem; itt egy magaslaton,
 Krónikás pegázom kissé megnyugtatom.

*

Fehér, sugár torony homokbucka-tetön,
 Áll itt ősidőktől, imára késztetön,
 Körötte terülnek bogárhátú házak,
 Olvashatunk ilyet körülbelől százat.
 S a határ? No bezzeg mutat az másképpen,
 Nem úgy, mint a török-világ idejében! . .
 Sárgálló tengerként az acélos búza
 Reng, sulyos kalászú, dus terhe lehúzza;
 S minden, mi a földnek népét táplálhatja,
 Istenadta föld itt mindazt bőven adja.
 Mit kérded, hisz' tudod *Luka* községe ez,
 Lantom dicséneket ma róla zengedez:

*

* * *

Jer hát ide mellém s figyelj magyar népem,
 Régi históriát regélek el szépen.
 Egy betűig igaz, miket most elmondok,
 Nem szeretek másból csinálni bolondot.

*

Idestova immár negyedfélszáz éve;
 Átkos török lábát országunkba téve,
 Ennek nagyobb részét birtokúl foglalá,
 Büszke magyar fejét hajta talpa alá.
 Csekély volt a magyar, egyet még sem értő,
 — Inséget és nyomort akkor azért ért ő! —
 Így a roppant török felosztá hazánkat,
 Adóba elvevé pénzünket, marhánkat,
 Asszonyt és gyermeket füzve csörgő láncra,
 Hurcolá magával idegen országra,
 Gyermekeinket ott „jancsár“-nak nevelte,
 Ránk hozta idővel — a bestia lelke —
 Fiával öleté a tulajdon vérit,
 Isten csodája, hogy magyar maradt még itt!

*

... Töltése még akkor Tizának, Bodrognak
 Nem vala, vizeik szerte szélyyel folytak,
 Vala a Bodrognak csupa gorc¹⁾ csupa tó,
 Mindenütt készen volt a „marhaitató.“
 Kertek alatt és a falun környes-körül,
 Hajókkal járható tengernyi víz terül,
 Nádas, láp, gyékényes egymást váltogatja,
 Lakja az Istennek milliónyi vadja,

¹⁾ Gore: bodrognaki elnevezése az árvizből kiálló domboeskának, szigetnek.

Vizben hal, viz fölött temérdek vadmadár . . .
 — Csodálatos tájak, hol is vagytok ti már? —
 Lukáról szárazon kijutni nem lehet,
 Belé is a vándor csak csónakon mehet;
 Háborus időkben népnek erős vára,
 Onnan ki s be csupán csak a pákász ²⁾ jára.

*

Mi sikongás az ott? . . házaiból fut ki
 Örjögős módjára valamennyi luki! . .
 Mért szalad a dombra, fel a templom mellé,
 Reszket egész teste, mintha hideg lelné?! . .
 Buvik egymás mögé, mutogat Nyugotnak,
 Hol sorjában török katonák mozognak.
 Túl vizen, dombtetőn, ezek megállanak
 S koholnak valamit. Mindjárt leszáll a nap.
 . . . Szent Isten, mi leszen, ha ezen a vizen,
 Átúszik a kontyos itt mindjárt iziben?
 De fontolgat nagyon, mert biz' a' jó széles,
 S itt-ott ingoványos — ott a hol sekélyes —
 Elviszi az ördög, ha a lábba kerül,
 Irtózik hát a tar, fél, hogy belé merül . . .

*

Lukának vénei, amint összebúvznak,
 Eresztik fejüket szertelen nagy búnak.
 Előáll *Var János*, pákászok pákásza,

²⁾ Pákász: a tó hátán állandóan lakozott ember neve. Vadász, halász, madarász volt. Vadmadár-tojással, hallal és sulyommal kereskedett. Kitűnő csónakos a lápos, nádas, ingoványos helyeken s kitűnő kalauza, jobb keze, az uri vadászoknak. A szabályozások folytán neve a históriáé.

Ki nem egy vándornak már hullámsirt ása,
 És szól illetéknépp: „birák uraimék!
 Soh'se rettegjenek; bajnak én neki mék'
 Én úgy elpusztítom a török csapatot,
 Belőlük hírmondót, — meglássák — nem
 [hagyok!“

*

Feleszmél a tanács, lelki harca szűnik,
 Itallal porciót töltenek színültig,
 Megkinálják Jánost, ő pedig felhajtja,
 S elköszön. — Indul már a kis halász sajka;
 Zizzen a sás, odébb a páka meglebben;
 Eltűnik Var János az estszürkületben.

*

Ismeré a török már a pákásznépet,
 Jánost nem is bántá, amint partra lépett,
 Tudott is egy kicsit a nyelvükön — János,
 Tereferéjük hát nem vala hiányos,
 Fejenként dénárért ott megalkuvának:
 Átaltenni a tart — partjára Lukának.

*

Pici volt a sajka, kicsi lélekvesztő³
 Több nem fére abba ember, csupán kettő,
 S hogy beállott az est, véle békazene,
 Megmozdult a nádas, a tónak erdeje,
 Jánosunk béüle a sajka „fará“-hoz,
 Egy kontyos jövevény pedig az „orrá“-hoz,

³ A könnyen felboruló, kis vízi járóműnek az árvizes korból felmaradt neve.

Meglódul az „edény“ indul vissza menten,
 Hasítja a vizet. . . . a nádas megrezzen,
 Imbolyg az alkotmány, zsombék ha sodorja,
 Lesz itt valakinek mindjárt fura sorja.
 (Kutyafejű török inkább az anyádba
 Vesztél vón' mint jövel mi magyar hazánkba!)

*

Látta már a pákász, hogy jó messze a part,
 Lélekvesztőjéből kibillenté a tart,
 Evezőlapáttal le az ingoványba,
 Nyomá az eblelkét a bűdös posványba;
 Mozgott az darabig, s buborék jött arrul,
 Lemondott a pogány, le a hivatalrul!⁴
 Mikor már *tisztába* vala János vele,
 Kilőtt nyíl módjára indult visszafele,
 Második törököt megintlen felvette,
 Hol az első pihent azt is odatette . . .
 Harmadik, negyedik, tíz,-husz,- harmincadik,
 Hova lett: a tömle⁵ szemfedőjök maig! . .

*

Kis-Luka, Nagy-Luka mit csinált ezalatt,
 Mig a törökökből a pára kiszakadt? . . .
 Kéztördelve jártak asszonyok az utcán,
 Gyermekek s önsorsuk előre siratván;
 De hogy visszatérvén elmondta *Var János*,
 Mennyi dög törököt rejt az ingoványos,
 Örömujjongásba tört ki az egész nép,

⁴ Népies szólásmód. Lemondott a hivatalrul = meghalt.

⁵ Tömle, televény, korhadó, kiszáradt zsombék.

Jánost a sok csókkal csakhogy meg nem ölték,
 Kinálták étellel, kinálták itallal,
 Turós derelyével, nyárson sült hallal,
 Bibic-rántottával, cukros csörögével
 Kimondani nem t'om még mi jó „izé“-vel? . . .
 Leányok, legények tánra perdülének,
 Ittak nagy áldomást ifjak és vének.

*

Ettől fogva János szörnyü becsben álla,
 Mig öregségére eljött a halála;
 Község megmentőjét falu költségére
 Temeték, vivék ki nyugovóhelyére.
 Sirhalmán fejfája már rég elkorhada,
 Emlékével nem birt évszázadok hada,
 Mert, hol ingoványba fojta sok törököt,
 Az a hely: nevétől kapott hű örököt.

*

Ez a története a *Var János-tó*-nak,
 Kiből csak a *neve* maradt hirmondónak.



Póstás leányka.

„Apácska elhalt,
Mamácska szintén . . .
Nincs több a földön
Oly árva, mint én.

Rezgő virágszál,
Pusztába', éltem,
Részvét hiányát,
— Nincs senkim, — érzem.

Zug bár fölöttem
élet viharja:
Úr védi lényem
S véstől takarja.

Gond, munka részem. . . .“
. . . . De, ime! rezzen:
„*Postámat!*“ — *dörgi*
Bösz Pál kegyetlen. . . .



Mátyás király meg a zompodi korcsmáros.

— Bodrogi köz népmonda. —

Nosza! édes lantom, pendülj uj nótára,
 Dicső Mátyás király magasztalására,
 Igazságos Mátyás tetteinek hire
 Magyar hon határin tul terjedt messzire.
Tayba vizén nyiló fehér liliomok,
 Nyissátok, nyissátok hófehér szirmotok, —
 Éltető illatot felém leheljeteK,
 Ittasulván tőle szebben regélhetek. — —
 De félig sem rege, miket itt elmondok,
 Meghazudtolnának a zompodi dombok:
 Nagy, dicső királyunk, kik látták egykoron
 Csodálkozván koldus gunyán s rosz boc-
 [koron,
 Mik királyi testét földék rejtelmesen
 Zompodi csárdába mint tért egyenesen...
 Mint a milyen igaz, hogy a nap az égen
 Jár egy azon nyomon, mint elkezdte régen,
 Kikurkásztam azt a régi irásokból,
 Pusztuló tüzhelyek, földrétegek alól:

Hol Zomtor¹ Szerdahahely, Kis- és Nagy-
[Kövesd közt

Bálványos hegytető felhőbe öltözött,
Északi oldalon, lábánál a Tayba
Vize, mély nyomot vájt az ősi talajba.
Kelet, nyugot felől e szép tó partjánál
Félkörben, hajdanta *Zompod* és *Tayba*² állt;
Bódorgó Bódrognak s az országut szélén³
Állt magános csárda szomjas utast nézván...

*

Jerünk már, nézzünk szét Buda ős várában
Király háza körül épp kutyavásár van,
Nagy zsvivajgást csinál rém nagy kutya falka,
Erősbik a gyengét ott is marla, falta.
Kétlábu néglábu akkor is kajtár volt,
„Csitt csak! ha szólt Mátyás: lett mind ele-
[ven holt.

Magyar főurakat, törököt, osztrákot,
Bölcsen egymásután hogy megrégulázott,
Hátra volt még a *cseh*; vagy huszonötezer,
Sárospatak körül öl, rabol, nem hever;
Vezérük, Thalafuz, Akszomit, Walgatha
Szentirás szavára semmit se hallgata.
Mond a király: „Eredj Rozgonyi Sebestyén,
(Hazáért sok sebhely vala ennek testén!)
Eredj, jó vezérem, Sárospatak alá,

¹ Zomtor a Szomotor régi neve.

² Elpusztult két község.

³ V. ö. „Akk” IV. évf. 71 l.

Cseh kutya népem ha eddig fel nem falá,
 Szedd ráncba egy kicsit, mórest hogy tanuljon,
 Csak a fejét üssed, hogy meg ne sántuljon!
 Titokban magam is elmegyek e tájra,
 Helyezz pár száz vitézt a kövesdi várba
 Bodrogközön rájok ha lenne szükségem,
 Futárral jelt adok: segélyül jön nékem.“

Épp' tizennégyszázat s ötvennyolcat irnak,
 Zemplén asszonyai tovább már nem sirnak,
 Mert nagy, magos hegyen, Pataktól északnak,
 Fekete seregek hősi táboroznak,
 (Király seregéről máig azt a helyet
 Illeti, mint tudjuk, „Királyhegy“ nevezet)
 Majd lejjebb, Botkőnél, közel *Ardó* felett
 Ragadják üstökön a portyázó csehet.
 Törött, zuzott testek omlanak rakásra
 Megyen Pilátushoz, hatszáz, vacsorára;
 Foglyul esik kétszáz, a többi elszalad,
 Futókat is öli győztes fekete had,
Akszamith elesik, jót harap a fűbe,
 Társsa meg, *Walgatha*, fogságba kerüle.
 Ezalatt Mátyás is eltűnik Budáru
 Nem feledkezék el Bodrogköz honáru —
 S hol ragyog lápok közt homoktetőn *Luka*,
 Ott ment templom előtt kölesbe a bika,
 Ám azért, idegen, Lukán, ha mondod: *kukk!*⁴
 Utat, faluból ki, ajánlom, hogy jól tudd;

⁴ „Kukk! lukaiak, kölesbe a bika!“ A tiszteletes ur látván, hogy predikáció alatt elszunnyadtak a hívek: riasztásképen kiáltotta az ismertes közmondást, mire a hívek a kölesbe el-kiszaladtak, befogni a bikát

Hol eszkábálták a géresi derelyét,⁵
 —Ennéd, ha megbírnád, jó öcsém, a felét! —
 Itt se szólj ezekről, mert jó kedved szegik,
 S kanalat, fazekat a fejedhez verik . . .
 Ám nem alábbvaló mindezeknél *Ricse*.⁶
 Hol Sajó kutyának meghasadt a szive . . .
 E sok hírességet királynak kell látni,
 S népe ügyét-baját ki kell ókumlálni.

No! meg Korvín János, Mátyás titkolt fia;
 (Kiről feleségnek nem szükség tudnia)
 Sztropkói vár ura Zemplén vármegyében,
 Bölcsen uralkodik a jámbor tót népen;
 Buzog ereiben királyi vér, nemes,
 Mátyásnak ide is benézni érdemes.

Eldobván fényt, pompát, koldusgunyát híz hát
 Hatvan, Tokaj felé veszi vándorutját.
 Kinnal bajjal így a nyolcadik estére,
*Budrugparti*⁷ Ágócz⁸ községébe ére.

⁵ *A géresi derelye.* Lakzi volt és a szakácsasszony egy kicsivel többet öntött fel a konty alá, mint kellett volna. Pityókás fejjel a derelyébe turó helyett hamut tett. Azért mondják:

„A géresi derelye,
 Hamuval van megtöltve.“

⁶ Diákné asszonyom kis urí kutyáját meggyomrozták a csürhebéli koczák; mire D-ákné észrevette, ölbe kapta, így jajgatván: „jaj a szive hasadt meg!“ A kutya magához tért s azóta mondják: meghasadt szive, mint a ricsi kutyának

⁷ *Budrug* = Bodrog folyó. Őseink az ide-oda való kanyargásáról bódorgástól, Bodrognak nevezték.

⁸ Elpusztult község, most pusztá Alsó-Bereczki község határában.

Estbibor is eltűnt Nyugatról az égen,
 Pihenni kéne már, szól a király nékem.
 — Nézi — melyik házban kéne szállást kérni
 Cifra kapu, tornác nem ajánlós néki,
 Szeret ő keresni csak szegényes portát,
 Ott lehet kitudni szegénynek a sorját
 Nyögvén itt panaszát nyomott özvegy, árva,
 Száj s a sziv ily helyütt nincs becsukva, zárva,

Bandukol, bandukál a nagy utcán végig,
 Nagy fehér kuvaszok csakhogy le nem tépik,
 Egy már célt is teve lába ikrájára,
 De hogy bekaphassa, idő nem volt rája;
 Hosszu piszkafával jólelkű menyecske,
 Harapós orvebét ám jól, orrba cseszte.⁹
 Meghökölt a lompos oszt' elköntörfarolt.¹⁰
 Fáradt utas lába gazdástul mentve volt.

Szegény Mátyásunknak ez a cselekedet,
 Váratlanul is jött, hát nagyon jól esett;
 Köszönte alásan a jó menyecskének,
 Kitől szállást nyervén, beljebb kerülének.

*

Illik a tánc szörnyen — mondják — a ron-
 [gyosnak,
 Minden porcikája izeg-mozog annak;
 Jól állt táncz nélkül is Mátyáson a gunya,

⁹ „Cseszni, csesztélni.” = ütni, püffeszteni; ibrányi, tiszaháti kifejezés.

¹⁰ Elköntör-farolt = elődalgot.

Rá az özvegy szemet ej! dehogy is hunyal
Látta a koldusnak fénylő tekintetét,
Szépen hajlott orrát, királyi termetét. . . .

— „Ha ez itt maradna — gondolta magá-
[ban, —

Élnék új életet még egyszer e házban, —
Megölt uram helyett vón új gazda, derék,
Vagyonom nem lopnák a szomszédos he-
[rék. . . .“

Sürgés-forgás között mig úgy gondolkozik,
Pattogó tűz mellett sustorgott a fazék . . .
Mátyás sem vala rest, mig az asszony főzött,
Nem kerülé messze a jó ételgőzöt,
Tördelte a gallyat, hordta a tüzelőt,
Ügyességgel peckált a kandalló előtt,
Nem ült a kucikra; nem tesz így mindenik:
Olyik ugrik talpra ha — a lángost kenik.

*

Sütvén-főzvéen a nő, vendéget leültet,
Sódarral kaszáslét, turós kövönsültet¹¹
Bőven rak eléje, szép szóval kínálja,
Édesdeden, mohón jár a koldus szája,
Belakott emberül, feszült az oldala,
Ily jó kolláció¹² számára rég vala.

Elvacsoráltak már koldus s a menyecske,
— Idegen szavát ez nagynehezen leste, —

¹¹ „Kövönsült palacsinta.“ A régiak a vaspléh palacsintasütőt nem ismerték. Minden háznál volt egy lapos kő, ezt tűzön felhevítették, szá'onnával megkenték, s erre öntötték a pépet, ez volt a palacsintasütő.

¹² Kolláció = lakoma.

Szólásra nyílik már a jövevény szája:

„Mi lehet az oka, te házad árvája,
Miért is levél özvegy, ilyen igen korán,
Alig-alig látszik rajtad husz évkorány. . .“
— Mit kérdi azt maga, felelt a bus özvegy,
Mi időben mulik, az örökre elmegy.
Örömem elmúla, egem beborúla . . .
Más se teszen rula, maga sem tesz rula. . .

Tovább nem szólhata, zokogván az özvegy,
Koldus kérte szépen: vigasztalódjék meg,
Segíteni lehet tán, ha nem is egészen,
Elborul a nap is, meg kisüt az égen. . .

Jólelkü jövevény olyan szépen beszélt . . .
Kötőjével törle özvegy a két szemét,
Ici-pici szája panaszszóra nyilván:
„Magyarok királya hej! ha tudná nyilván:
Ő élete párja, a vitéz katona,
Hová lett és véle szép zsellér vagyona?
Mint emésztődött el, amikor Leleszrül
Vásárrúl jöve a Zompodon keresztül . . .
Szép két ökör ára volt zsebében nála,
S hogy ott a kocsmában ő férje meghála,
Éjjel a csapláros a nyakát elvágta.
Megrabolván, testét Bodrogba bocsátta . . .
Mi boldogok voltunk, amig ketten éltünk,
Bármennyi volt a baj, nem volt a' baj nekünk,
Marokkal szórtuk szét; jaj! hogy kell meg-
[lenni;
Öllet sem tudom most a *baj*t odébb tenni!“

„Való, ami való, — szól a törvényadó, —
De ami nem való, az már mégsem való!
Hát oszt' — szóla tovább, — hát a törvény-
[tevők,

Kutatni e dolgot elindultanak ők?“

„Hisz elindultanak, — szólott a felelet,
De a csuf zsebráknak tenni mindent lehet.
Sok utast ölt, rabolt az ki egyszer másszor,
Sikerül gazsága, azért olyan bátor . . .
Soh'sem birnak reá semmit is kisütni,
Istennyilának kék aztat fübeütni. . .“

„Ne bántsa már tovább szivedét gyötirelem,
Lehet, hogy az *írat* arra én meglelem,
— Szól a koldus — ád még neked a jó Isten
Ifju gazdát, a ki megélni segítsen, —
Megjön kamatostul tinaidnak ára ;
Jóslok vigasztalást neked nem sokára, —
Réges régen járom a kerek világot,
Isten adta tudnom: a jövőbe látok.
Ezokről meg hallgass, jól befogd a szádat,
(Mert szeret cserfelní az asszonyi állat)
Végezd a házi sort békével mindennap,
Árkot ha átugrunk: akkor mondhatjuk:
[happ!“¹³

Pislogott már a mécs, mikor ezt így mondta,
Fáradság az álmot szemeire vonta ;
Aluvásra őt az árva teremtette,
Mint szokás, a koldust, az ólba vezette,

¹³ Bodrogközi szállóige = fogytán dicsérd a napot.

Hintett a keckébe¹⁴ jó zizegő szalmát,
 Hogy találná ottan jó éji nyugalmát,
 Ajánlá utasnak, pihenne le arra,
 Jobb, mintha pusztában dölne az avarra.
 Vándorunk köszöné a nagy szivességet,
 Kivána nyugalmat, éji csendességet,
 Istennek ajánlá magát és a falut.
 Menyecske házba ment, s mielőtt elaludt
 Mátyás, az ólajtót jól bereteszelte,
 — Igyen óvta magát Magyarország lelke. —

Jó korán ébrede háziasszony reggel,
 Sietett az ólba szalonna-früstökkel,
 Hej! Mátyás akkor már régen utnak vágott,
 Messzire hagyta a bereczki malágyot¹⁵
 Hallván a faluban az első kakasszót
 „Hasam legyen — mondá — a te gyászko-
 [porsód.“
 — Hun lakik kend bácsi? — kérdezők az uton,
 Könnyen felel Mátyás: messzire, Jobb-ott-
 [hon.“
 Hogy fel ne ismerjék, elhordta az irhát,
 Félország ismerte hatalmas nagy orrát.

Ballagván — früstökre imigyen elére,
 — Vezérelvén ötet a Tayba tündére, —
 Hol kompjárás mellett Bodrogszparti csárda,

¹⁴ „Kecke“ vesszőből vagy deszkából kerített szu-
 goly az ólban. Marhaeleségtartó.

¹⁵ „Malágy“ = eliszaposodott folyamagy felett verő-
 dött fiatal füzes vagy nyárjas.

Állt gonosz csapláros, zompodi, ott várta,
 Kinél a vándorok úgy eltűnnek, hálnak. . . .
 Biz ökelme sem volt java a pacalnak!¹⁶
 Becstelen a vendég, bár sohasem lopott,
 Lökik idebb-odább, ha ruhája kopott,
 Mí Mátyáson látszott, az sem volt sok érték,
 Korcsmáros szemei őt nem sokra mérték,
 Instálás nélkül is mindazáltal bément,
 Tarisznyát letette s gólyatejet¹⁷ kért bent.

A zompodi kocsmá h'res vala akkor,
 De különösképen vásáralkalmakkor,
 Malom is volt közel, mely örökké öre,
 A szőke Bodrogon kerepelt hat köre,
 Malomból a sok nép átjárt a kocsmába,
 (Ki sem jött onnét, míg nem kaszált a lába)
 Míg itt bortól ázott a liztlepett torok,
 Ujra vámot vőnek a kopott ficsorok¹⁸
 Hát még a sok utas, ki a kompon jött ment,
 Sok drága itókát fogyasztott el itt bent;
 Gazdag volt a csaplár, nagy hasa, tokája,
 Szerteszét legelt itt ökre, lova, nyája.
 Eltudta a koldus a früstököt, delet,
 Mint ki tovább készül, akép viselkedett,
 A csaplárt szólítá: „mi lesz a fizettség?”

¹⁶ „Java a pacalnak“ — jóféle madár, titkos gonosztevő.

¹⁷ „Gólyatej“ — tréfás elnevezése a pálinkának.

¹⁸ „Ficsor“ vámoló mérték; kis véka forma. Ma már mázsálnak a malomban s bádoglapáttal nyulnak olyan mélyen zsákfenékre a vámért, hogy a szegény ember szíve majd meghasad.

— „Hét peták, egy fitying ;¹⁹ „itt van kérem,
[tessék !“

Szól a koldus vissza ; aztán keblébe nyúlt,
Hosszú madzagon ott vászonzacskó lapúlt,
Egy marék aranyat kivevén belőle,

Zsebrák, amint látta, majd a földre dőle
A nagy bámulattól, — „itt van, Mátyás
[monda,

Adjon vissza kelmed — megyek a malomba,
Éji szállást kérni, mert igen nyughatnám
Szeretném, ha magam kétrét kialhatnám“ . . .

„Soha se fáradjon — mondá a vén zsebrák —
Van szalmával tömve állásban egy nagy zsák,
Feküdni vezetí majd reá a cseléd
Igen jó borom van : igyék keveset még.“ —

Mátyás az elmenést csupán csak tetette
Marasztást épp' azért szivességgel vette.
Szörnyümód szives lett hozzá a kocsmáros
Vendég ellátásban gyorsabb leve már most ;
Veres csuporkában pirosuló bort hozott,
Szép dicséret sorján abból kínálkozott.

Mátyás, mintha inná, szájához emelte,
S a mint félre nézett az átkozott lelke,
Gyilkos kocsmárosa, ő azt a borocskát
Inge alá önté s köszörülte torkát.

Dicsérte is, hogy jó ! Hajh ! nem volt oly
[gigya²⁰

¹⁹ „Fitying“ = régi osztrák órtékü félkrajcáros.
Nyírségen így nevezték.

²⁰ „Gigya“ — ibrányi kifejezés rövidelméjü.

Mit amaz kotyvasztott, hogy ő azt megigya!
Mert hisz mérgezve volt! Igy szegény a halált
Csellel kerülé ki s lelke így benne hált.

Közélb-közélb jövén a sötétlő este,
Mikor fordul már fel a koldus — azt leste
Az emberpusztító . . . hát látta nem mered
Gonosz italától az utas még se meg . . .
Csóválta vén fejét, mond: fura egy gyomor,
Ha ily méregtől is, mint ez, meg nem romol!
„Megállj! — szólt magában — majd végezek
[veled,

Párád, mint a többi, szalmán kileheled!“
Nagy kését keresni ment a kamarába,
Meggebedsz, jövevény, ühngette magába' . .
Sok aranya vagyon, hej! hol szerezhette?
Hol vette vón? — lopta, kutya teringette!
Ő lopta, én pedig tőle elrabolom,
Ugy éljek! a nagy kést ebb' is beletolom! . . .

Nagy kés pedig vala már ekkor jó helyen,
— Volt, aki sajnáljon, ártatlan idegen —
Disznóölő nagy kést a ki jól eldugja,
Volt valakinek már erre is nagy gondja,
Szép leány cselédje volt a kocsmárosnak,
Esmérte szokását gonosz gazdájának,
Mi koldosunkat is nézte ez félszemmel,
Pislogatott felé szánó tekintettel,
Szép legénynek látta ezt a rongyos utast,
Neki menekvésre súgva nyit hát utat;

„Mert — ugymond — gazdája roszban töri
 [fejét,
 Vigyázzon, eloltja a maga mécsesét!“²¹ . . .
 „Nosza, — felel Mátyás, ezt a gyűrűt vedd el,
 Szaladj Nagy-Kövesdre e gyors üzenettel:
 Várkapitány uram! ki e gyűrűt adta,
 Szörnyüségess bajban van az istenadta!“

Szaladt a szép leány, kedve volt gyönyörű,
 Ragyogott kezében a nagy aranygyűrű,
 Majd a kövesdi vár nagy felvonó hidja
 Előtt a főkapust „jaj-jaj!“ szóval hívja;
 Tüstént ereszkedik le a nagy híd ottan,
 Körülvevék a lányt, vivén meghatottan,
 Vár főparancsoló Šoós kapitány elé,
 Ki látván a gyűrűt: helyét alig lelé;
 „Hol vetted ezt lányka, loptad-e vagy lelted?
 Igazat szólj, ha nem: elpusztul a lelked!“

Sirva felel a lány: „Jaj! kapitány uram,
 Zompodai kocsmából hozott ide utam,
 Szép arcu idegen koldus adta ide:
 Hoztam fel a várba, szaladva, izibe . . .
 Gazdámnak boráért arannyal fizetett,
 Készül ez most venni tőle pénzt, életet,
 Szegény jámbor utast pénzeért azóta
 Tán le is gyilkolta az a vén pióca!
 Kérdi a kapitány: „Milyen volt az orra?“
 „Nagy, görbe — szólt a lány — mintha
 [vón ugorka.“

²¹ „Eloltja mécsesét“ = megöli.

Fekete vitézek! gyors trombitaszóra
 Pattanjatok tüstént nyeregbe a lóra!
 Zompodi kocsmához gyorsan rohanjatok,
 Királyt megmenteni: ne muljék rajtatok!
 (Kapitány a gyűrűt rögtön felismerte,
 Holló volt rávésve, a Mátyás cimere.)
 A zompodi utat porfelhő borítja.
 Kétszáz vitéz térde jó lovát szoritja,
 Szörnyü nagy rohamba tiz perc alig telék,
 Korcsmát és a szállást már bekerítették,
 Szegény Mátyásunkat — kutyateringette! —
 Bestia korcsmáros már körben kergette,
 Disznóölő késsel ugy döfött feléje,
 Hogy falba talált az s kitört hegye, éle,
 Királyt hogy nem érte, egy *minotom*²² hija...
 Mátyás a szaladást biz' már alig bírja....

Ropogva betörik az állás ajtaja,
 Beözönlik rajta Hollós Mátyás hada;
 Szempillantás alatt földön a kocsmáros,
 Furcsa história következik már most...
 Egyik karddal rohan a kocsmáros felé,
 Másika leborul a nagy király elé, —
 De int Hollós Mátyás, szól: „Meg ne öljétek,
 Törvény szava nélkül embert ölni vétek.
 Kötözzétek meg jól, vigyétek a várba,
 Holnap kiszabjuk az ítéletet rája;
 Mít gyilkolva rabolt, aranyát ezüstjét,
 Serény lábu szolgák a várba felvigyék.“

*

²² A perc = (minut) minutom népies használata.

Másnap már a koldus aranyos ruhában,
 Királyi széket ül Nagy-Kövesd várában;
 Környékről messzünnen minden kárvallottat
 Királyi parancsra menten előhivat.

Ágóczról is eljött bánatos menyecske,
 Ki vendéglé Mátyást tegnapelőtt estve,
 Fényes ruhájában koldust felismeré
 Hát ez volt vendége? Majd beteg lett belé.
 Hangozék ujonnan királyi parancsszó:
 Lépjen elő tisztes zompodí leányzó,
 Jó szívvél Kövesdre, önként, mivel ment ő,
 Legyen jutalmazva életem' megmentő!
 Kiválasztá legott a két legszebb káplárt
 Csinála a négyből két helyes házaspárt,
 Fürge György, a kis pap, rögtön előterem,
 Esküvő hangjától csendül a nagy terem.
 Király ezenkívül hagyta őket helybe',
 Aprítani hogy legyen mit otthon a tejbe:
 Aranyat, hátokra, egy-egy tarisznyával
 (Verte azt mindenik a horgas inával!)
 Hozományul adott; ez volt oszt' ajándék!
 Rajtam ilyen esne: én is talpra állnék.

Sok ügyes-bajosok ezután jövének,
 S úgy elcsodálkoztak ifiak és vének
 Szörnyü bölcsességén Hunyad nagy fiának..
 Nyujta ő sebére irt — mind valahánynak.

Kérdé aztán Mátyás: „Van-e e vidéken,
 Gonoszok cimere: akasztófa, készen?”

Nincs, mondák, de közel, Zomtoron az aljon,
Alkalmatosságra egy nagy nyárfa vagon.

„Jól van — mond a király — úgy is rég
[szeretném,
Zomtor felé utam szintén ha vehetném;
Gyakorta olvasom Árpád történetét:
Honfoglaló csatán vert ő ott szerteszt
Sok százezer hadat, maroknyi népivel . . .
Nincs ma anyszülte, ki oly csodát művel!“

Zomtorra más napon sokan elmenének,
Fára ott felhuzták csaplárt a pribékek,
Kitörték a nyakát, nem nézték hogy: fáj a'
Kin lógott a zsebrák: *ez a Mátyás fája.*²³

Nagy nyárfa környékén terült cigánytanya,
Aldott állapotban volt köztök sok banya,
„Megcsudálták Mátyást“, szól az igric nóta,
Szomotori cigány — mondják — szép azóta.

Szomotor községtől északnyugat felé
Gyönyörű kis fensik tűnik szemünk elé.
Bodrogközre nyilik róla szép kilátás,
Messzire hangozék innét a kiáltás:
„Itt véts“,²⁴ ott „ládd amazt“,²⁵ „kövesd“,²⁶
[futót, emitt,
Oszta imigy Árpád innét parancsait;

²³ Meg van; roppant magas és vastag fa.

²⁴ Véts; — ²⁵ Ladmac; — ²⁶ Kövesd faluk neveiket
innen kapták.

Kürtszó harci zajba innét messze szálldos,
 Hadurnak szürke mént áldozik a táltos,
 Ez örök szent helyre Mátyás is felhága,
 Felgyúl emlékében egy szebb kor világa . . .
 Néz-néz meghatottan, — elbájolja e kép,
 Köny rezeg szemében, szól a király ekkép:
 „Uram! látnom adtad Honom szép téreit,
 De e ragyogó táj országom gyöngye itt.²⁷



²⁷ A népmonda adja Hollós Mátyásunk szájába e bájos ígéket. Sokan a Feszty-féle körkép hiányául róják fel, hogy e részletet, mely annyi felfedezett ősmagyar temetőre nyujt remek kilátást, a művész nem örökitette meg. (V. ö. Akk. aug. számában Dókus Gyula cikkével l. k. 73.)

„Mán kanyarít!“

(Bodrogközi szállóige.)

Csonka torony, tető nélkül
 Áll Géresben, s hogy nem épül
 Újra: annak oka nagyon
 Várják a jó esőt nagyon,
 Toronytetőn kinőtt gyepre,
 Magát oda, mely felvette.
 A jó eső majd megered,
 Szinesíteni fenn a gyepet
 Üde zöldre, tetszetősre,
 Lenne széna abbul őszre.
 Összeül a kupaktanács
 — Előtte bor, fonott kalács, —
 Hosszú vitát kezd a felett:
 Hogy használnák fel a gyepet? . . .
 Kacsatalpu Petyko János
 — Kinél az ész nem hiános, —
 Bátran *kiszól*, előadja:
 — Hallgat mind a falu nagyja, —
 „Tisztelt sógorok és komák,
 Jó vón' úgy, ha kimondanák:

Toronytetőn levő füvet
 — Sz' lekaszálni úgy sem löhet, —
 Kösség-bika ha leeszí:
Kösség-bika hasznát veszi.“
 „*Bivát!*“ kiált valamennyi . . .
 De hogy mén a *Göndri* enni
 Fel majd a torony tetőre?
Tüsténg ezen a sok dőre . . .
 „No! mond Petyko: ahogy lehet . . .
 Adjatok egy jó kötelet,
 Hadd hurkolom a nyakára“ . . .
 Csak nézi a szegény pára,
 Mit csinál a kacsatalpú? . . .
 De menni kell, — nincsen alkú;
 A „rudalló¹“-t átaldobják
 Toronytetőn; sokan fogják
 S jól meghúzzák a másvégit . . .
 Szent Habakuk! Mi lesz még itt? . . .
 Szegény Göndri, egyet bögve
 Fölszállott a levegőbe,
 Torkán összement a hurok,
 Azt se mondta: „jaj! megfulok!“
 Mire felért a tetőre,
Elkámpeszolt — szegény sőre!
Nyelvét ki is ölté ottan;
 Nézi a sok bölcs legottan,
 „*Mán kanyarit!*“ . . . elkiáltják . . .
 „Bizon, kanyarit! — ti marhák“ —
 Kiált öreg papjok² hátul.

¹ Rudalló = hosszú kötél, szénaszállításkor használják.

² Az öreg pap a mezőről épp' akkor jött haza.

Ám azért, ha van lakoma,
S im-ámmal eszik a koma:
Bodrogközön szálló ige,
Századokon, izról-ízre:
„Akkor nyámmogj, komám, ha nincs;
Előtted van „*ne kanyaríts!*“



Uj hódítók.*

A sárospataki állami tanítóképző-intézet 25 éves fenállása emlékülennepére írta s ott elszavalta a szerző.

Te szentelt csarnok, légy im üdvözölve!
 Te éltető, te ápoló anya!
 Negyedszáz év, hogy elröpült fölötted,
 Szived mindig jó s szépért dobbana!
 Nagy *Eötvös*-ünk dicsőült lelke és
 Egy szebb idő szült: nemzetébredés.

Helyedbe egykor zord kaszárnya állott
 S ma diszben áll e muzsák temploma;
 Apát vesztett, sorsüldözött fiuknak
 Mentőhelye, szülői otthona;
 Fegyverzörej helyett — az orgonán
 Szól honfidal: „Tied vagyok hazám.“

Dalos madár talál ma itt ligetre,
 Hol fák alatt — gyorsitva lépteit —
 Leckét tanul a „képezdész,“ miközbe
 A légi hang ábrándozásra int . . .
 Hozsánna szól . . . virágos ut vezet . . .
 S a pályavég? . . . talán sötét kereszt.

* Magyarországot még egyszer meg kell hódítanunk a magyar nemzet számára és ez a hadviselés a néptanítókra vár.

Jókai Mór.

De hajh! remény dagasztva ifju keblét,
 Rózsát szakít, nem fél tövist, csalánt;
 Hisz Mesterünk, ki értünk fájva vérzett,
 Eivül hagyá: itt türni egyaránt!
 Soisunk csak volt, nem lesz immár sötét,
 Oszolni látjuk a közöny ködét.

Tünő század végalkonyán a népek
 Békét sovárgnak, nem fegyverkezést,
 Forrong az ész, a sziv feltör magasba:
 Érzés, tudás, keres szövetkezést . . .
 Szuronyerdők közt élő nemzetek!
 Krisztus tanát, ah, még sem értitek?!

Jöjj újra el, Te népek Messiása!
 — Ármány uralg világrészünk felett —
 Add, hogy szemünk örömgragyogva lássa,
 Mit hirdettél hajdan: *az új eget*;
 „Taníts, szeress“ vezérszavad legyen
 Irányadó a népek tettiben.

De már dereng. Intézet ifju serge!
 Biztos jövőnk dicső munkára hív.
 Fegyverre hát, hogy majd az uj ezerbe'
 Egygyé olvadjon itt a nyelv, a sziv . . .
Uj hódítók; de nincs nyomukba vér,
 Békén küzdők a honnak üdveért.

Ne higyjétek: ki vérezik csatákon,
 Hogy ő csupán a honnak hű fia; —
 Van olyan is, ki rejtve tölti éltét,

Tanit s falak közt kell sorvadnia;
Apró szivekbe nyit útat szava,
S megcsendül ott: *Isten, király, haza!*

Ily szent a tér, hol állunk ünnepelve,
Oltár ez is számodra, Hunnia!
Mint Veszta-tűz lobogjon itt örökre
A honszerel'm, mit gyujt Árpád fia.
Segits Atyánk! ma Néked áldozunk!
Virulj, virulj! örökre szép honunk.



Az „indzsellér“ meg az „árviz.“

Hej! ti rebellis apáink, ott a *Nyírség* homokos földében, kik még pár évtizeddel ezelőtt „lábbó“-n (tutaj) zsákszámra hordtátok az árvizen *Kótaj-*, *Halász-*, *Bulytól Kövesdig* a Hegyaljára árulni a sulymot, piros szárnyu keszeget, kotorcát — és ti ibrányi földieim, kik az árviztől mentes dombokat „kommesztáló“ indzselléreket elültették, a segítségükre küldött vármegyei pandurokat agyonvertétek, s e véres csetepatéban „elhullt jobbaitok“ fölé, a nagy napokra emlékeztető, vérvörösre festett, csoroszlya alakú, óriás fejfákat állítottatok vala: most nézzetek le nyaranta mennyei lakotokból; most nézzetek le a *Nyír* és a *Bodroglköz* „aranykalászszal ékes“ rónatájaira . . . el se hinnétek, hogy isteni segedelemmel kik csinálták ezt?!

Mert úgy volt az, hogy a tiszamenti ember előtt átkozottabb szó nem volt, mint az *árviz*; annyira, hogy akit az ibrányi ember szive szerint meg akart átkozni, azt így cselekedte; „Teremtsen téged az isten kollokányos tónak!“ . . .

Hát még akkor keseredett csak el igazán, midőn az ötvenes években megindult a tagosítás. Gonosz emberek a volt urbéresekkel elhitették, hogy az árviztől védett fentes helyeket mind az „első gazdák“-nak fogják kimérni!

Nosza, üzöbe is vették az indzselléreket, akiket már ma „mérnökök“-nek hívnak; — a cövekeiket kitépték, a vármegyei pandurokat leverték, míg végre uhlánusok szállották meg a falut. Ettől kezdve, az *árviz*-szó mellett leggyűlöltebb szó lett sz *indzsellér*.

Ugy mondják az öregek, maga az istenben boldogult *Lónyay* Menyhért gróf is helyben hagyta a mondást, hogy „egy *Széchenyi* István nevű gróf ur“ sajnálta vón' igen meg a népet a sok és nagy árvizek miatt, s hogy nem is látta vón' okos dolognak, hogy a vitzől megmaradt kevés dombos helyet azok az indzsellérek minek *mérsekélik*, hiszen egy „kadrát öl csak egy kadrát öl“ nem sok terem azon.

Hanem az a „*Széchenyi* nevű ur“ egyebet gondolt. Nagy gyűlést hirdetett Pestre és ott így szólott az indzsellérekhez: „Hallom a nép jajgatását; kettőt átkoz, kettőt tart isten ostorának: az árvizet, meg titeket. Hát én azt mondom: legyetek ti az áldás és ha lehet, vigyétek el a vizet a szegény ember nyakáru!.“

És a mérnökök hallgattak a „legnagyobb magyar“-ra, megrégulázták a rakoncátlan Tisza- és Bodrog-uraimékat; partjaikra töltéseket emeltek, a belvizek lefolyására csatornákat, zsilipeket létesítettek. Így ölte meg az indzsellér a „nagy gróf ur parancsára“ az árvizet. Így vált az átok áldássá, s hol ezelőtt a hajó mértföldeket járhatott, hire sincs a viznek, acélos buzatáblák állanak és ahol az árviz után dögleletes levegőt árasztottak a posványok, s állandó járvány volt a hideg-lelés, ott ma jó levegő s egészség van!

Igaz, hogy ez mind sok, igen sok pénzbe került. De mégis sikerült. Jobb így, mint volt amugy.

Adjon isten áldást a vízszabályozó társulat vezetőire, a Mailáth gróf és 'Sennyey báró családokra, kik egyébként is mindenkor a nép jólétének előmozdítói, bajában gyámolítói, vigasztalói valának; az árvizet legyőző „indzsellérek“re; továbbá a vízszabályozó társulat derék tagjaira, kik mindnyája egyért, egy mindnyájaért, meghozzák az áldozatot a vidék s közvetve az áldott haza javáért, felvirágzásáért!



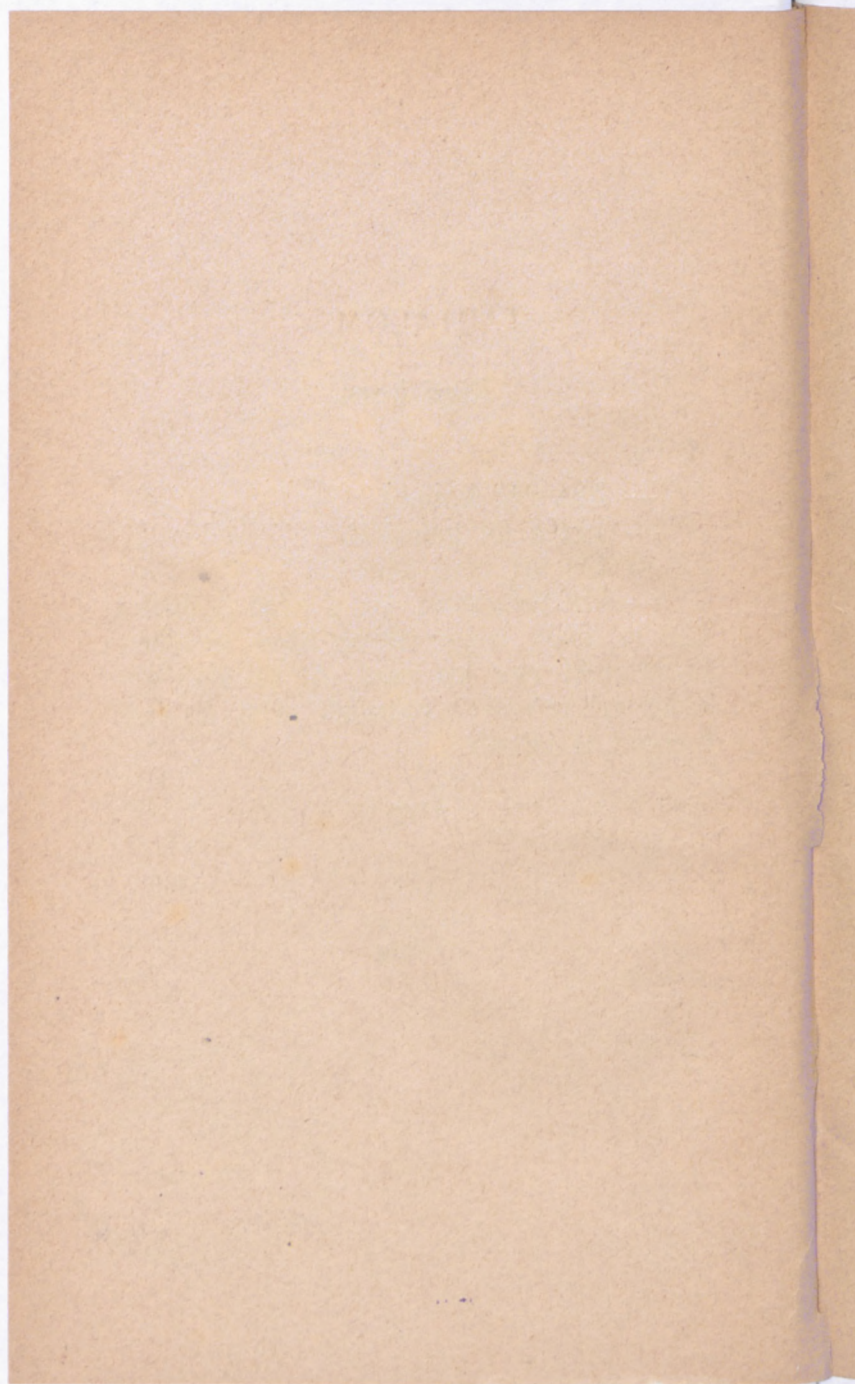
Rigó-bors.

- Mit néz koma?
- Ezt a tál galuskát.
- De azt enni kéne!
- De hallgatom is; a felső galuska kéri az alsót, hogy istenér-isten nevében adjon neki egy kis zsirt; de az alsó galuska azt mondja: „vakuljak meg, ha egy cseppet is láttam.“

Vége.

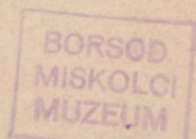
BORSOD
MISKOLCI
MUZEUM





TARTALOM.

	Lap
A Bodrogközről (vers).	5
A kivándorlókhöz (vers).	8
Mi az igaz Amerikáról?	9
Igaz Krónyika	15
A „módi“ (vers).	18
Amerikai levelek	20
Amerikás menyecskek	24
Idegenben elhalt magyar (vers).	27
Var János-tó (vers).	28
Póstás leányka (vers)	34
Mátyás király meg a zompodi korcsmá- ros (vers).	35
„Mán kanyarít“ (vers).	52
Uj hódítók (vers.)	55
Az „indzsellér“ meg az „árviz.“	58
Rigó-bors	61



M 2





218



REVIZIO

2012 APR 23

